

Researcher: Social Science Studies

(2017) Cilt 5, Sayı IV, s. 560-570

RSSS
ISSN:2148-2691

Yaşlı Bakım Teknikerleri Adaylarının Meslek Algısı ve Meslekten Beklentileri Üzerine Nitel Bir Araştırma

Nuray DEMİRCİ GÜNGÖRDÜ¹, Sema KOÇAN², Çağatay ÜSTÜN³

Özet

Yaşlı bakım teknikerleri yaşlı bireyleri tıbbi ve psikososyal açıdan değerlendirerek onların yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlayan sağlık profesyonelleridir. Bu araştırma yaşlı bakım teknikerliği öğrencilerinin mesleklerine ilişkin algılarını ve mesleklerinden beklenti durumlarını belirlemek amacıyla yapıldı. Araştırmanın çalışma grubunu Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenimine devam etmekte olan 9 katılımcı oluşturdu. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden *fenomenoloji (olgu bilim/görüngübilim)* deseni kullanılarak yapıldı. Araştırmada veri toplama aracı olarak *yarı yapılandırılmış görüşme formu* kullanıldı ve veriler ses kayıt cihazı ile kayıt edildi. Toplanan veriler *betimsel analiz* yöntemi ile analiz edildi. Araştırmanın sonucunda "mesleki algı" ve "meslekten beklenti" olmak üzere iki ana tema oluşturuldu. Toplanan veriler ışığında katılımcıların görev, yetki ve sorumluluklarının tam olarak netleşmemesi ve istihdam problemi nedeniyle geleceğe yönelik kaygı yaşadıkları ve beklenti içerisinde oldukları saptandı.

Anahtar Kelimeler

Yaşlı bakım teknikeri
Meslek algısı
Meslekten beklenti
Nitel araştırma

A Qualified Research On The Perception And Expectations About Profession Of Elderly Care Technicians From Novice To Expert

Abstract

Elderly care technicians are health professionals who contribute to the improvement of elderly people's quality of life by evaluating them in terms of medical and psychosocial aspects. This research was carried out in order to determine the perceptions of the elderly care technician students about their professions and their expectations from their professions. The study group of the research consisted of 9 participants who were studying at Recep Tayyip Erdoğan University Vocational School of Health Services. The research was carried out using the phenomenological design (phenomenology) which is one of the qualitative research methods. In the research, a semi-structured

Keywords

Elderly care technician
Perception of profession
Expectation from
profession
Qualitative research

¹ Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, nuray.demirci@erdogan.edu.tr

² Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, sema.kocan@erdogan.edu.tr

³ Prof. Dr. Ege Üniversitesi, cagatay.ustun@ege.edu.tr

interview form was used as a data collection tool and the data was recorded with a voice recorder. The collected data were analyzed by descriptive analysis. As a result of the research, two main themes were created, under the name of "perception of profession" and "expectation from the profession". In the light of the collected data, it was determined that they had anxiety and expectation for the future due to the employment problem and participants' not having clear duty, authority and responsibility.

GİRİŞ ve AMAÇ

Sağlık bakım sistemindeki değişiklikler hastanın bakım standardını artıracak şekilde kullanıldığı ve bakım verecek sağlık personeli iyi yetiştirildiği takdirde temel sağlık hizmetlerinin başarısından bahsedilebilir (Ergöl, 2011:153; Bayık, 1991:29-40). Bu hizmetlerin başarılı, düzgün ve özenli şekilde devamı için işin, alanında eğitilmiş profesyonel kişilerle yürütülmesi gerekmektedir (Adıgüzel ve ark., 2011:239).

Gelişen teknoloji, ekonomi, endüstrileşme ve özellikle ilerleyen sağlık bilimlerindeki gelişmeler gibi unsurların birbirleriyle olan etkileşimleri nedeniyle tüm dünyada sağlık bakım ihtiyaçları değişmektedir. Hem dünyada hem de ülkemizde yaşlı nüfusunun artması, kronik hastalıklardaki artış, kırsal kesimden kentsel kesime göç ve geniş aileden çekirdek aileye geçiş yaşlı bakım gereksinimlerini artıran birer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşlanma evrensel, doğal, kaçınılmaz ve fonksiyonel işlevleri azaltan bir süreçtir. Nüfus oranının ve beklenen yaşam süresinin artmasıyla dünya demografik yaşlanma sürecine girmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşlılık dönemini "65 yaş ve üzeri" olarak tanımlamaktadır (Öztürk ve ark., 2016:2; Tezcan ve Seçkiner, 2012: 1-7). Türkiye'de de 2025 yılında yaşlı nüfusun %9-10'a varacağı beklenmektedir (Altuntaş ve ark., 2010:154). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2016 yılı itibarıyla Türkiye'nin 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusunun oranı %8.3' tür (TÜİK, 2016). Benzer şekilde TÜİK 2015 verilerine göre ülkemizde doğuştan beklenen yaşam süresi Türkiye geneli için 78 yıl, erkekler için 75.3 yıl ve kadınlar için 80.7 yıldır (TÜİK, 2015).

Yaşlı bireylerin hastanede bakımı ekonomik yük getirmekle beraber hastane ortamında olmak yaşlı birey için birçok fiziksel ve psikososyal sorunlara neden olabilmektedir. Hem sağlıkta yaşanan gelişmeler hem de yaşlı bireylerin evlerinde kalmak istemeleri yaşlı bakımının evde yapılması fikrini ortaya çıkarmıştır. Ülkemizde de Sağlık Bakanlığı yaşlı sağlığının evde sürdürülmesini desteklemekte ve çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Sağlık personeline yardımcı olmak ve yaşlı bakımındaki kaliteyi artırmak için ara hizmet elemanlarına ihtiyaç duyulmuş ve yaşlı bakım teknikerliğinin sağlık sektöründe yer alması düşünülmüştür (Karadağ ve Uçan, 2006:42-51). Yaşlı bakım teknikerliği bölümünde okuyan öğrenciler, bakım ihtiyacı olan yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerinin devam ettirilmesinde ve hastalıklar sonucu ortaya çıkabilecek sağlık problemlerinin önlenmesi ve azaltılmasına yardımcı olabilecek, yaşlı bireyi bütüncül ele alabilecek bir mesleki eğitim almaktadırlar (Saruhan ve ark., 2013:20). Yaşlı bakım programının amacı; yaşlı bireylerin bakımını ve rehabilitasyonunu destekleyen, yaşam kalitelerini artırmak için çalışan ara eleman yetiştirilmesidir (Öztürk ve ark., 2016:2). Ülkemizde yaşlı bakım programından mezun olan öğrenciler için unvan, çalışma sahası, uygulama sınırları, istihdam gibi konularda tam olarak bir netlik bulunmamaktadır. Netleşmeyen durumlar bu programda okuyan öğrencilerde kaygı oluşturmaktadır (Saruhan ve ark., 2013:22). Buna ilaveten yaşlı

bakım teknikerlerinin rol ve sorumluluklarının belirlenmesi de ayrıca önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışma Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Yaşlı Bakım Teknikerliği Programı ikinci sınıfında eğitim ve öğretimine devam eden öğrencilerinin yaşlı bakım teknikerliğine ilişkin mesleki algılarını ve mesleklerinden beklenti durumlarını belirlemek amacıyla planlandı.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın etik yönü, problem cümlesi, veri toplama aracı ve verilerin çözümlenmesi, örneklem büyüklüğü ve çalışma grubu ile ilgili bilgiler sunuldu.

Araştırmanın modeli: Araştırma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmaların en önemli özelliği insanları, varlıkları ve olayları doğal ortamda incelemesi yani *doğalcı* olmasıdır (Punch, 2005:65). Araştırmanın konusu doğal bir ortamda nitel araştırma yöntemlerinden *fenomenolojik (olgu bilim/görüngübilim)* araştırma desenine uygun olarak incelendi.

Fenomenolojik desen Alman matematikçi yazar Edmund Husserl'in (1859-1938) felsefesine dayanır. Bu felsefeye göre somut yaşantılar vardır ve bunlarla uğraşarak felsefenin yolunu açmak gerekir. Fenomenolojik desen özü görülemeyen bilincin araştırılmasını savunur. Çünkü sorular ve sorunlar özlerin betimlenmesiyle ilgilidir. Bu aynı zamanda algılamamanın incelenmesidir. Farklı bir ifadeyle bilincin özünün betimlenmesi, fenomenolojinin temel araştırma alanıdır. Fenomenolojik çalışmalarda birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamı tanımlanır. (Sönmez ve Alacapınar,2014:88; Creswell, 2013:77). Bu bağlamda araştırmada yaşlı bakım teknikerliği bölümü öğrencilerinin yaşlı bakım teknikerliği olgusunu duyu dünyalarında nasıl analiz ettikleri ve katılımcıların bu durumu nasıl anlamlandırdıkları araştırıldı.

Araştırmanın etik yönü: Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alındı (Karar No: 2015-11) Buna ek olarak her bir katılımcının aydınlatılmış (bilgilendirilmiş) onamı alındı. Görüşmenin tamamı katılımcıların izni alınarak ses kayıt cihazı ile kayıt edildi. Yapılan görüşmede verilen bilgilerin, sadece bu araştırma için kullanılacağı ve kişisel bilgilerin gizli tutulacağı katılımcılara söylendi.

Problem cümlesi: Araştırmanın problem cümlesini; *yaşlı bakım teknikerliği bölümü öğrencileri yaşlı bakım teknikerliği olgusunu nasıl algılıyor?* sorusu oluşturdu.

Veri toplama aracı ve verilerin çözümlenmesi: Araştırmada veriler *"yarı yapılandırılmış görüşme formu"* kullanılarak, *"derinlemesine görüşme"* yöntemi ile toplandı. Araştırmada görüşmeler odak grup görüşmesi şeklinde yapıldı. Odak grup görüşmesi ılımlı ve tehditkâr olmayan bir ortamda önceden belirlenmiş bir konu hakkında algıları elde etmek amacıyla dikkatle planlanmış bir tartışmalar serisi olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:152). Bu çalışmada yapılan odak grup görüşmesinde, katılımcıların yaşlı bakım teknikerliği algısı ve mesleki beklentisi bir grup ortamında derinlemesine tartışılarak çok boyutlu veri toplanması hedeflendi. Toplanan verilerin analizinde *"betimsel analiz"* yöntemi kullanıldı.

Örneklem büyüklüğü ve çalışma grubu: Araştırmanın çalışma grubunun seçiminde ölçüt örnekleme yöntemi kullanıldı. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden

belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan çalışma grubuyla çalışılmasıdır. Bu doğrultuda 9 yaşlı bakımı teknikerliği öğrencisi araştırmaya dahil edildi.

Araştırmaya Kabul Ölçütleri:

1. Araştırmaya katılmayı gönüllü kabul etme,
2. Tedavi gerektiren psikiyatrik bir rahatsızlığı olmama,
3. On sekiz yaş ve üstünde olma,
4. Türkçe konuşabilme,

5. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Yaşlı Bakım Teknikerliği Programı ikinci sınıf öğrencisi olmak ve eğitim-öğretimine devam ediyor olma.

Nitel araştırmalarda toplanan veriler araştırmaya dahil edilen katılımcılar ve verilerin toplandığı anla ilgili olduğu için genellemeye gidilmez. Bu bağlamda nitel araştırmalar, örneklem büyüklüğü için belirlenmiş bir kuralın olmadığı, araştırma sorusu ve amacı doğrultusunda örneklem büyüklüğüne karar verilen, esnek yapıya sahip bir araştırma tasarımıdır (Sönmez ve Alacapınar, 2014: 88; Sönmez ve Yıldırım, 2014:50).

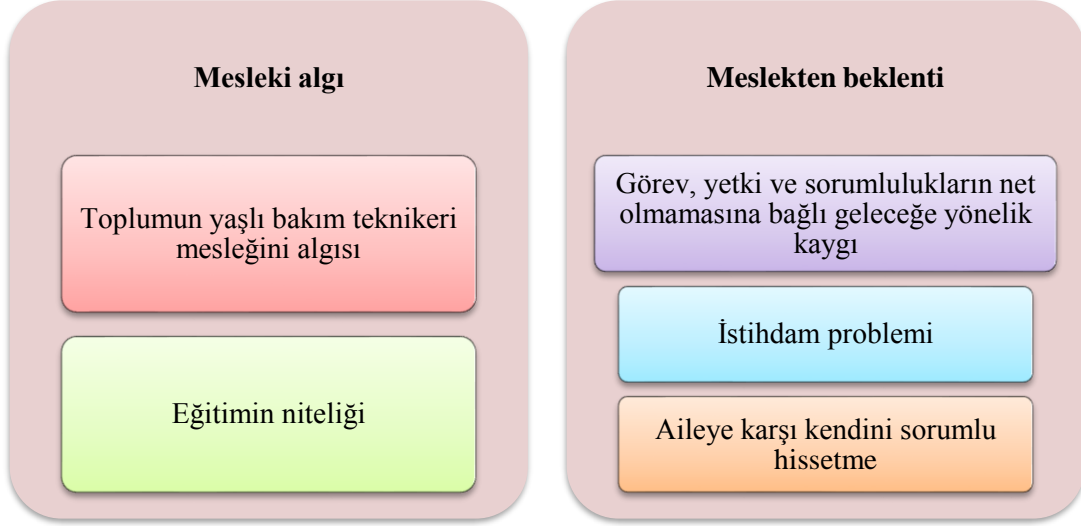
Nitel araştırmalarda doygunluk noktasına ulaşıldıktan sonra araştırma verilerinin toplanmasına son verilir, yani benzer yanıtlar tekrarlanıyorsa örneklem sayısı tamamlanmış kabul edilir.

Örneklem büyüklüğüne ilişkin ilkeler, toplanacak verinin derinliği ve genişliği ile ilgilidir. Örneklem dahil edilecek birey ya da bireylerden elde edilmesi planlanan verinin derinliği ve genişliği örneklem büyüklüğü ile genellikle ters orantılıdır. Yani araştırmaya katılanlardan toplanacak verinin miktarı arttıkça örneklem dahil edilmesi gereken bireylerin sayısı azalmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:114-115).

Niteliksel araştırmalar, katılımcılardan alınan görüşlerin derinlemesine anlaşılmasına yardım eden, yapısı gereği duygusal ve kavramsal cevaplarla ilgilenen “neden, nasıl” sorusunu cevaplayan araştırma türüdür. Karmaşık yapısından dolayı sosyal olguları önceden tahmin etmek güç olduğu için niteliksel araştırma keşifle ilgilidir. Analiz açısından niteliksel araştırmalar yorumlayıcıdır. Niteliksel araştırmalarda genellikle az sayıda kişiyle çalışılır ve kesin sonuçlara varma ya da sonuçların topluma genellenmesi kaygısı güdülmez (Yıldırım ve Şimşek, 2008:49).

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde katılımcıların yaşlı bakım teknikerliğine ilişkin algılarını ve mesleklerinden beklenti durumlarını belirlemek için yapılan betimsel analiz sonuçları sunuldu. Yapılan analiz sonucunda “mesleki algı” ve “meslekten beklenti” olmak üzere iki ana tema oluşturuldu. Mesleki algı teması; toplumun yaşlı bakım teknikeri mesleğini algısı ve eğitimin niteliği alt temaları içerisinde tartışıldı. Benzer şekilde meslekten beklenti algısı; görev, yetki ve sorumlulukların net olmamasına bağlı geleceğe yönelik kaygı, istihdam problemi ve aileye karşı kendini sorumlu hissetme alt temaları içerisinde tartışıldı.

1. Mesleki Algı:

Katılımcıların tamamına yakını yaşlı bakımı bölümünü sağlık alanında bir bölüm olduğu ve yaşlıları sevdikleri için isteyerek tercih ettiklerini belirttiler. Ancak bölümde eğitim almaya ve staja çıkmaya başladıktan sonra bölüm ile ilgili düşüncelerinde değişiklik olduğunu ifade ettiler.

“... Bu bölümü kendim isteyerekten seçtim. Hem sağlık alanı olduğu için hem de yaşlılara güzel bir hizmet sunacağımı düşündüğüm için bu bölümü seçtim.”

“...İlk başta çok güzel bir düşünceyle geldik. Yaşlı bakımı; alanımız geniş diye düşündüm. Ben tekstil mühendisliği bölümünü 3. sınıftan bırakıp bu bölüme geldim. Yaşlılara hizmet edebileceğim, daha faydalı olabileceğim bir yere gelmek istedim. Aileme ve çevreme de bu fikrimi yavaş yavaş kabul ettirdim. Mühendisliği bırakıp yaşlı bakmaya mı gidiyorsun dediler, istemediler ama ben bu düşüncelerine kulak vermedim...”

“...Ben de aynı şekilde gıda mühendisliğini bırakıp geldim. Çevremden aşırı derecede tepki aldım; yaşlı bakıcısı, hasta bakıcısı mı olacaksın diye...”

Katılımcıların bir kısmı yaşlı bakımı bölümünü, hemşirelik bölümünün bir alt dalı olarak düşündüğü için, bir kısmı da Dikey Geçiş Sınavı'na (DGS) girerek Hemşirelik, Beslenme ve Diyetetik veya Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon bölümlerine geçiş yapmak için seçtiklerini belirtmiştir.

“...Hemşireliği daha profesyonel buluyorum. Yaşlı bakımını tekniker olduğu için biraz daha yardımcı ekipman olarak görüyorum.”

“...Hemşirelik müfredatına daha yakın olduğu için tercih ettim.”

“...Sağlık Meslek Lisesi mezunuyum. Üniversitede Anestezi bölümünü istiyordum aslında ama bu bölümün beni zorlayacağını düşündüm. Yaşlı bakımını hemşireliğin alt dalı olarak gördüğüm için ve biraz daha beni rahatlatacağını düşündüğüm için tercih ettim...”

“...Hemşirelik ya da Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon bölümüne dikey geçiş yapmak için yaşlı bakımını yazdım.”

Bu görüşlere karşın, katılımcılardan bir tanesi yaşlı bakımı bölümünü hemşireliğin alt dalı olarak görmediğini, yine benzer şekilde bir katılımcı yaşlı bakımı bölümünü geçiş yapmak için tercih etmediğini ancak mevcut şartların bunu gerektirdiğini ifade etti.

"...Ben buna katılmıyorum. Yani hemşireliğin bir alt dalı değil bence bu çok farklı bir alan. Belki de biz ileride hemşirelerin yaptığı aynı uygulamaları sadece yaşlıya uygulayacağız. Tamam, şu anda görev yetkimiz belli olmayabilir. İnvaziv girişimde bulunamayabiliriz. Bu hemşireliğin alt dalı olduğu anlamına gelmez. İleride invaziv girişim gibi girişimlerin de bizim yetkimiz dahilinde olacağına yönelik bilgiler okudum."

"...Ben DGS'yi düşünerek gelmedim. İlk yılımda hemşirelik bölümünü kazanmıştım, gitmedim. İkinci yılımda da puanım kırılınca kendime en yakın gördüğüm yaşlı bakımını bölümünü tercih ettim. Sonra bu bölümü okurken özellikle ikinci sınıfta geleceğe yönelik kaygım daha da arttı. Geçen yıl böyle bir kaygım yok gibiydi. Bu yıl Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) tercihlerinde mayıs atamasında da yaşlı bakıma hiç yer verilmediğini görünce strese gidim. Artık DGS için kitap aldım onlara çalışıyorum. Mecburiyetten yani. Yoksa bölümümle ilgi hiçbir problemim yok. Bölümümü seviyorum."

1.1. Toplumun yaşlı bakım teknikeri mesleğini algısı

Katılımcılar toplumun yaşlı bakım teknikerlerine karşı bakış açısının olumsuz olduğunu düşünmektedir. Toplum tarafından bazen mesleğin ne olduğunun tam olarak anlaşılabilmesi, örneğin bakıcı, hasta bakıcı olarak algılanması ve özellikle hizmet içi eğitimle kısa bir kurs sonucunda sertifika alan kişilerle kendi mesleklerinin karıştırıldığını ifade etmektedir.

"...Yoğun bakımda staj yaparken telefon çaldı. Doktor bana telefona bakar mısın dedi? O anda hemşire hanım "sen hasta bakıcısın" ne hakla bakarsın? dedi. Ama doktor söyledi dedim. "Çıkmın dışarı, burada bir tane bile hasta bakıcı görmek istemiyorum dedi."

"Bazen stajda bir şey oluyor, bakıcılar burada onlar yapsın diyorlar. Hastanede hizmet içi eğitimle göreve gelerek çalışan personel bile biz yapıyoruz siz niye yapmıyorsunuz diyor. Onlar bile bizi kendileri ile kıyaslıyorlar. Biz 2 yıllık ön lisans eğitimi alıyoruz."

"...Yaşlı bakımı bölümünde okuduğumu artık çekinerek söylüyorum. Çünkü ben bakım ile tedavi etmenin ayrı olacağını düşünemiyorum. Yetkimiz varsa onu da yapabiliriz. Bunun dışında kenara çekilmek durumunda kalıyoruz. Aşağı görme, küçümsenme gibi bir duygular bu bizi çok rahatsız ediyor."

"...Bize yetki verilmediği için bence bizi bakıcı olarak görüyorlar. Hasta bakıcı. Çünkü geçen yıl böyle bir olay oldu. Bir hemşire arkadaşım 'sen hasta bakıcısın burada ne işin var?' demiş. Bu bizi çok üzdü. Bu bölümü tercih edenler de şimdi ön yargı ile yaklaşıyorlar. Bakıcı, hasta bakıcısı gibi..."

"...Kendimiz isteyerek geldik, ama belirsizlik bizim artık sabrımızı zorluyor. Bir de toplumun bakış açısı bizi çok etkiliyor. 'Yaşlı bakmak için mi üniversite okuyorsun?' hemşire hanım bile bunu söylerken sokaktan geçen bir bireyin böyle yaklaşmasını anormal karşılamamak lazım. Yani hastanede bile biz bu muameleyi görüyoruz."

"...Okuduğum bölümü söylediğim zaman arakasından gelen soru şu oluyor? Niye bu bölümü okuyorsun başka bölüm mü kalmadı? Sıkça duyduğumuz bir soru."

“...Zaten sosyal medyada yaşlı bakımı okuyan bir öğrencinin bilgilerine baktığımız zaman ya bölümünün adını yabancı dilde yazıyor ya da sağlık bakanlığında sağlık elemanı olarak çalışıyor yazıyor. Kesinlikle yaşlı bakımı yazmıyor.”

“...Pazartesi günkü geriatrik psikiyatri stajımda bir hastadan bire bir kendim duydum. ‘Bende evde bakım birimlerine müracaat etmeliyim gelip benim de evimi temizlesinler’ diye. Biz elimizden geldiğince anlatmaya çalıştık bizim bölümümüzün içeriği bu değil bunu belediye gibi farklı kurumların yaptığını söyledik. Yani bu konuda toplumda bilinçli değil.”

1.2. Eğitimin niteliği

Yapılan odak grup görüşmesinde katılımcıların yaşlı bakımı programının eğitim sürecinde aldıkları eğitimin niteliğine açısından ikilemlerle karşı karşıya kaldıkları saptandı. Bu bağlamda uygulamaya yönelik yoğun bir eğitim almadıkları ve uygulamalı girişimlerin teorik olarak kendilerine anlatıldığı ifade edildi. Bu nedenle invaziv girişim konusunda kendilerini yeterli ve donanımlı bulmadıkları ve bu durumun geleceğe yönelik kaygılarını artırdığı belirtildi. Bunun en önemli sebebinin netleşmeyen görev, yetki ve sorumluluklarına bağlı olduğu düşünülmektedir.

“...Hastanede staja çıkınca hiç bilmediğim bir yere gidiyorum. Ülke değiştirmek gibi bir şey oluyor...”

“...Staja çıktığımız zamanlarda mesela ben 6 haftadır diyaliz ünitesindeyim, hiçbir şey yapmıyorum. Belli bir saatleri var, zaten 4 tane hastamız var, 4 hastanın tansiyonunu ölçüyorum, akşama kadar sıkılıyorum.”

“...Yara bakımı bize anlatıldı. Ama biz hiç gidip bir yara bakımı yapmadık. Yani uygulamalı olarak görmedik. Hemşirenin yaptığı kadar gördük. Bir kere siliyor bırakıyor. Ama yaradan yaraya fark var. Bunu nasıl gözlemleyeceğiz? Sonra birçok pomat kullanılıyor. Bunların ne olduğunu da bilmiyoruz.”

“...Biz arkadaşlarla bu konuda da çok fazla tedirginiz. Mesela biz intavenöz (IV) uygulamanın nasıl yapıldığını sadece teorik olarak öğrendik.”

“...Laboratuvarında maket üzerinde bir kere yaptık o da isteyenler yaptı maket üzerine.”

“...Uygulamaya yönelik invaziv girişimi geçtik yara bakımını da görmedik. Yara bakımı dersinin olmaması büyük bir hayal kırıklığıydı benim için. Perine bakımı, yatak banyosu, yatakta saç yıkama bunların hepsine teorik olarak değinildi.”

“...Nasıl yapıldığını görmedim. Uygulama yok. Teorikte evet anlatılıyor. Slaytlar hazırlanıyor ama bunun burada bitmemesi lazım. Pratiğe dökülmesi lazım.”

“...Bizim hemşirelik girişimleri diye kitabımız vardı. Kalın bir kitap. Orada bile hemşirelik girişimleri diye geçiyordu. Ne kadar faydalandık o kitaptan? Hiç faydalanmadık diyebiliriz yani. Kitabı aldık ama bize pek bir faydası olmadı.”

“...Hocam mesela geriatrik psikiyatri dersinin stajı için normal psikiyatri servisine gidiyoruz. 30 yaşındaki bir bayan hasta da var yani.”

2. Meslekten Beklenti

Katılımcıların çoğu yaşlı bakımı bölümünde eğitim almaya ve staja çıkmaya başladıktan sonra bölüm ile ilgili düşüncelerinde bazı değişiklikler olduğunu ifade ettiler.

“...Ama buraya gelince tamamen şaşkınlık içerisinde kaldım. Sürekli bir belirsizlik, sürekli bir çelişki, insanların küçük bakışı, küçümsenme. Bu çok rahatsız edici bir durum.”

2.1. Görev, yetki ve sorumlulukların net olmamasına bağlı geleceğe yönelik kaygı

Yaşlı bakım programının görev tanımı “Yaşlı Bakım Teknikeri/Evde Hasta Bakım Teknikeri” başlığı altında 22 Mayıs 2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan “Sağlık Meslek Mensupları İle Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmelik” in Ek-2 bölümünde şu şekilde açıklanmıştır: (Resmi Gazete, 2014).

Yaşlı bireyler ile evde bakım gerektiren hastaların;

a) Fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden bakım gereksinimlerini değerlendirir. Günlük yaşam aktivitelerinin korunmasını, sürdürülmesini ve en üst düzeyde kullanmasını destekler.

b) Diyetisyen tarafından önerilen beslenme programına uygun olarak besler, kilo takibi yapar ve değişiklikleri sağlık ekibi üyeleri ile değerlendirir.

c) Yaşam alanını kaza riski ve güvenlik yönünden değerlendirir, gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlar.

ç) Sağlık ekibi tarafından planlanan tıbbi bakımı takip eder, tıbbi bakımın uygulanmasına yönelik problem tespit etmesi halinde sağlık meslek mensubuna durumu iletir.

d) Ağız ve diş bakımı gibi günlük kişisel bakıma yardımcı olur. Yatağa bağımlı olma, hastalık veya engellilik nedeniyle bağımlılık durumlarında kişisel bakım ve temizlik uygulamalarını yerine getirir.

e) Sağlık hizmetlerine ulaşmasına yardımcı olur, gerektiğinde refakat eder.

f) Bakım veren aile üyelerini destekler.

g) İstismardan korur, aileyi ve gerekli durumlarda ilgili kurumları bu konuda bilgilendirir.

ğ) Sosyal aktivitelere yönlendirir ve katılımını destekler.

Yapılan tanımlamada yaşlı bakımı teknikerlerinin görev, yetki ve sorumluluklarının belirli ölçüde netleştiği görülmektedir.

“...Bu belirsizlik bizi çok sıkıntıya sokuyor. Şimdi mezun olup gideceğiz ama mesleğimize ilişkin sorular var? Nerede çalışacaksın, okulun bitti şimdi ne yapacaksın? Bu sorulara verebileceğim bir cevap yok. Varsayalım ki huzurevinde işe başladım. Konumum ne? Artık çevrem de ailemin de böyle sorularla büyük bir baskısı oluyor. Tamam, biz bu soruları kendimize de soruyoruz ama çevrenin sorması çok büyük bir baskı yaratıyor.”

“...Ne yapmamız gerekiyorsa bize söylensin onu yapalım. Mesleğimize ilişkin çelişkiler var. Neyi nasıl yapmam gerektiğini tam olarak bilmiyorum. Bölümümü seviyorum. Bu bölümü de kendim isteyerek seçtim. Pişman değilim. Merhametli bir insanım. Yaşlıları da seviyorum. Yaşlı insanlara güzel bir hizmet sunacağımı düşünerek bu bölümü seçtim.”

“...Bir yaşlıya bakım verirken invaziv girişim yetkimiz olmadığı için böyle bir durumla karşı karşıya kalırsam ne yapacağım diye düşünüyorum. Tedirgin oluyorum.”

“...Gerçekten çok sıkılıyorum. Hani açıkçası boş boş oturmak gibi bir şey oluyor. Ve bizim arkadaşlarımızdan invaziv girişim yapanlar da oluyor. Biz yasal açıdan yetkimiz olmadığını söyleyip yapmıyoruz. Bu sefer hemşireler bize dönüp arkadaşlarımız yapıyor siz niye yapmıyorsunuz? diye soruyorlar ve ikilemlenmiş bir durumla karşı karşıya kalıyoruz.”

2.2. İstihdam problemi

Ülkemizde yaşanan nüfusun ihtiyaçları doğrultusunda nitelikli yaşlı bakımına olan talebin giderek artmasına karşın yaşlı bakım tekniklerinin en önemli sorunu istihdam sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı bakım teknikleri hastane ve polikliniklerde, geriatri servislerinde, palyatif bakım ünitelerinde, yaşlı bakımevlerinde, huzurevlerinde, yaşlı merkezlerinde, rehabilitasyon merkezlerinde ve evde bakım hizmeti veren kurumlarda çalışma imkanı bulabilmektedirler. Ancak ihtiyaç duyulan yaşlı bakım personelinin büyük ölçüde profesyonel olmayan personel aracılığıyla karşılanması nedeniyle hem yaşlılara sunulan hizmetlerin kalitesi olumsuz etkilenmekte, hem de alanda eğitim görmüş uzman personel istihdam problemi yaşamaktadır (Ceylan, 2015:66).

Katılımcılar KPSS ile ataması yapılmadığı veya çok az yapıldığı için istihdam açısından kaygı düzeyleri oldukça yüksek olduğunu mesleki açıdan geleceğe umutsuz baktıklarını ifade etmektedir. Oysaki beklenen yaşam süresinin uzaması, doğum oranlarının azalması bağlamında Türkiye giderek yaşlanmakta olan bir ülkedir. Bu açıdan bakıldığında yaşlı bakımı programlarından mezun olan kişiler nitelikli personel olması nedeniyle ülkemiz için gerçek bir ihtiyaçtır.

“...Sınıfımızın %99’ unda gelecek kaygısı var.”

“...Bizi iki ay eğitim alan insanlarla aynı kefeye koyuyorlar. Bizim çalışmamız gereken yerlerde onlar çalışıyor. Bu tamamen bir haksızlıktır. Türkiye’de hemen hemen her üniversitede bölümümüz açılıyor. Mezun sayısı gittikçe artıyor ama atama sıfır. Ben ne yapacağımı bilmiyorum. Hemşirenin yaptığı işlere hakim değilim. Bilgim eksik. O yüzden hemşire gibi çalışabileceğimi düşünmüyorum. Kaldı ki ben hemşirelik de yapmak istemiyorum zaten. Ben kendi mesleğimi yapmak istiyorum.”

“...Evde bakım birimlerinde hemşireler çalışıyor. Madem hemşirelere ihtiyaç var, onlar başka yerde istihdam edilsin, evde bakım biriminde biz çalışalım.”

“...Evde bakım biriminde stajımız daha verimli oluyor. En azından yaz stajımızı o birimde yaptık. Bir ay staj yaptık. Hastanın evine gidiyoruz yatak yarası var. Pansumanını yapıyoruz, yaranın ilerleyişini gözlemleyebiliyoruz, yaşlının ihtiyaçlarını gözlemleyebiliyoruz. Yani staj konusunda evde bakım birimi daha verimli geçiyor bizim için.”

“...Bu meslek insanlara güler yüzlü olmayı öğretiyor. Huzurevine staja giderken çok istekli oluyoruz. Yüzümüz gülüyor. Onlar bizi güler yüzle karşılıyor. Tüm yorgunluğumuz, isteksizliğimiz gidiyor. Bazen boyama yapıyoruz yaşlı insanlarla. İnsana sevecenlik katıyor.”

2.3. Aileye karşı kendini sorumlu hissetme

“...Annem umutla atanacaksın kızım, inanıyorum diyor. Ben de ona hiçbir şey söyleyemiyorum. Bu benim de ailemin de psikolojisini bozuyor.”

“...Aileme KPSS’den alım yok diyemiyorum, biterim yani.”

“...Babam sürekli soruyordu sınavların ne zaman bitiyor, atamaya yetişebiliyor musun diye? Artık bende bir akşam söyledim babama bizim bölümümüzden alım yok. Beklentiniz olmasın dedim.”

SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye yaşlanmakta olan bir ülkedir. Yaşlanma ile birlikte tıbbi ve psikososyal sorunların artması beklenen bir durumdur. Bu durum bağımlılık ve bakım hizmetlerine olan gereksinimi de artırmaktadır. Bakım söz konusu olunca akla gelen öncelikli meslek hemşireliktir. Ancak son günlerde dünyada ve ülkemizde giderek artmakta olan bakım verilecek grubun niteliğine göre meslek dallarının ortaya çıkması, yaşlılar ile ilgili alanda yaşlı bakım teknikerlerini bir gereksinim olarak karşımıza çıkarmaktadır. Yaşlı bakım teknikerleri yaşlı bireyleri tıbbi ve psikososyal açıdan değerlendirerek onların yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlayan sağlık profesyonelleridir. Bu bağlamda çalışmamızda yaşlı bakımı bölümünün öğrenim gören ve mezun olmak üzere olan yaşlı bakımı teknikeri adaylarının mevcut durum açısından umutsuz ve çaresiz oldukları, gelecek için mesleki açıdan yüksek bir beklenti içerisinde oldukları saptanmıştır. Umutsuz ve çaresiz olmalarının sebeplerinden bir tanesi belirlenen görev ve sorumluluklarının sınırının net olarak çizilememesidir. Diğer sebepler arasında mesleki kimliklerinin değişkenlik göstermesidir. Aynı bölümde eğitim gören öğrenciler bazı üniversitelerde sağlık teknikeri olarak bazı üniversitelerde ise yaşlı bakım teknikeri olarak mezun olmaktadır. Bunun yanı sıra toplumun kendilerine yüklemiş olduğu “bakıcı” kimliği de katılımcıları mesleki kimlik açısından üzmetmektedir. İstihdam olanakları değerlendirildiğinde katılımcılar hastane uygulamaları sırasında motivasyonu düşük ve kendilerini mevcut düzenin dışında görmekte iken evde bakım birimi ve huzurevi stajlarında kendilerini olmaları gerektiği yerde hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda yaşlı bakımı teknikerlerinin amacına uygun olarak, evde bakım birimlerinde, huzur evlerinde, rehabilitasyon merkezlerinde, palyatif bakım ünitelerinde istihdam edilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu amaçla KPSS ile yapılan atamalarda bu bölümden mezun olan öğrencilerin de önünün açılması veya önündeki engelin kaldırılması açıktır. Yaşlanmakta olan ülkemizde amacına uygun eğitim alan ve istihdam edilen profesyonellerin varlığı sağlıkta kaliteyi yükseltecektir. Aynı zamanda ülkemizdeki ön lisans programları içerisinde önemli bir ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte olduğu öngörülen yaşlı bakım bölümlerinde eğitim gören genç kuşağın işsiz kalmaya bağlı yaşadıkları psikososyal sorunların da etik açıdan önüne geçilmelidir. Yaşlı bakımı bölümünün ülkemizdeki üniversitelerde oldukça yaygın olduğu bilinen bir gerçektir. Bunun yanı sıra netleşmeyen görev, yetki ve sorumlulukların beraberinde getirdiği ders programının içeriğinin ülke genelinde tek tip olması için çalıştayların yapılması ve mevcut programların revize edilmesine ihtiyaç olabileceğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O., Tanrıverdi, H. & Özkan, D.S. (2011). Mesleki profesyonellik ve bir meslek mensupları olarak hemşirelik örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 239- 259.
- Altuntaş, M., Yılmazer, T.T., Güçlü, Y.A. & Öngel, K, (2010). Evde sağlık hizmeti ve günümüzdeki uygulama şekilleri. *Tepecik Eđit. Hast. Dergisi*, 20 (3),153-158.
- Bayık, A. (1991). Ülkemizde hemşirelik eğitiminin gelişimi ve öğretime ilişkin sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7 (3), 29-40.
- Ceylan, H. (2015). Yaşlanan Türkiye’de yaşlı bakım personeline duyulan ihtiyaç ve yaşlı bakım programlarının önemi. *Electronic Journal of Vocational Colleges- 4. UMYOS Özel Sayısı*, 61-68.

Creswell, J.W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri. Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni.* (M. Bütün ve S.B. Demir, çev). Ankara: Siyasal kitabevi.

Ergöl, Ş. (2011). Türkiye’de yükseköğretimde hemşirelik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1 (3), 152-155.

Karadağ, G., Uçan, Ö. (2006). Hemşirelik eğitimi ve kalite. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1 (3), 42-51.

Öztürk, M., Yurdağül, G., Tatlıbadem, B. (2016). Yaşlı bakım teknikeri öğrencilerinin bölüme yönelik düşüncelerinin umutsuzluk düzeylerine etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 1-9.

Punch, K.F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar.* (D. Bayrak, H.B. Arslan ve Z. Akyüz, çev). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sağlık meslek mensupları ile sağlık hizmetlerinde çalışan diğer meslek mensuplarının iş ve görev tanımlarına dair yönetmelik (2014). Resmi Gazete. Yayımlanma Tarihi: 22.05.2014 Sayısı: 29007. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140522-14-1.pdf> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 23.11.2017).

Saruhan, G., Kiraz, E.D.E., Ergin, F., Beşer, E. & Başoğlu, H. (2013). Yaşlı bakım teknikerliği programı: Yeni bir meslek dalı için öğrenci beklentileri. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 19-23.

Sönmez, V. & Alacapınar, F.G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, B. & Yıldırım, A. (2014). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin yenilikçi davranışları ve yenilikçi davranışlarını etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi: niteliksel bir çalışma. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 49-59.

Tezcan, S. & Seçkiner, P. (2012). Türkiye’de demografik değişim; yaşlılık perspektifi. D. Aslan & M. Ertem (Edt.). *Yaşlı sağlığı: sorunlar ve çözümler içinde* (s. 1-7). Ankara: Hasuder Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2016.* <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 13.12.2017)

Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). *Hayat Tabloları, 2013-2014.* <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18618> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 13.12.2017)

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.